Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Lausunto

Dno KEHA/982/2018

16.02.2018

Eduskunta
Ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Pirkanmaan elinkeino- liikenne ja ympäristökeskuksen kirjallinen asiantuntijalausunto HE 195/2017

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yhdyskuntajätehuollon vastuunjakoa koskevia jätelain säännöksiä pääministeri Sipilän hallituksen ohjelman mukaisesti siten, että kunnille säädetty vastuu rajattaisiin pääosin vain asumisessa syntyvään jätteeseen. Kunnan hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvän yhdyskuntajätteen jätehuolto sekä maa- ja metsätaloudessa syntyvän vaarallisen jätteen vastaanotto ja käsittely säilyisivät kunnan vastuulla nykyiseen tapaan. Lakiin ehdotetaan lisäksi tehtäväksi vastuunjaon rajauksesta johtuvat muutokset poikkeusmahdollisuuteen velvollisuudesta luovuttaa jäte kunnan järjestämään jätehuoltoon.

Yhdyskuntajätehuollon vastuunjako on muuttunut 2000-luvulla useamman kerran, muun muassa pakkausjätteen jätehuoltovastuun siirtymisenä tuottajien vastuulle vuonna 2014. Euroopan yhteisön jätedirektiivin uusimistyö on kesken, mutta komissio, neuvosto ja parlamentti ovat päässeet sisällöstä periaatteelliseen yhteisymmärrykseen. Yksityiskohdista ei ole vielä tarkempaa tietoa, mutta jo nyt on selvää, että jätedirektiivin muutos edellyttää myös jätehuollon tuottajavastuudirektiivien avaamista. Tämä tarkoittaa, että myös jätelaki ja useat jäteasetukset joudutaan muuttamaan lähivuosina. On hyvin mahdollista, että myös yhdyskuntajätteen vastuunjakoja joudutaan tarkastelemaan tällöin uudelleen.

Yhdyskuntajätehuollon vastuu on tällä hetkellä jakautunut kolmelle taholle: jätteen haltijalle, kunnille ja tuottajavastuun alaisen jätteen osalta tuottajille. Valvovan viranomaisen kannalta keskeistä on, että vastuut on rajattu selkeästi lain tasolla. Kaikki vastuurajausten muutokset aiheuttavat epävarmuutta ja turbulenssia eri toimijoiden välillä ja kokemuksesta voi sanoa, että jäteala ei suinkaan ole immuuni tällaiselle ilmiölle.

Hallitusohjelman mukaisesti kunnilta on tarkoitus rajata vastuu pois sosiaali- ja terveyspalveluissa, koulutustoiminnassa sekä julkisessa hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvän yhdyskuntajätteen osalta, lukuun ottamatta hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvää jätettä. Muutos kohdistuu tältä osin jätelain 32 §:ään. Kunnan vastuu jätehuollosta on murroksessa meneillään olevan SOTE-uudistuksen että maakuntauudistuksen kautta. SOTE-uudistuksessa sosiaali- ja terveyspalveluiden jätteen on tarkoitus siirtyä maakuntien vastuulle, mikä vähentää kunnan vastattavana olevan jätteen määrää. Konkreettinen jätteen käsittely on tällä hetkellä keskittynyt suuriin yksiköihin useiden kuntien vas-

PIRKANMAAN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS
Kutsunumero 020 636 0050
www.ely-keskus.fi/pirkanmaa
PL 297
33101 Tampere

tuulla olevien jätevoimaloiden ja biojätteen käsittelylaitosten kautta. Jätehuollon keskittyminen suurempiin yksiköihin on parantanut jätehuollon laatua ja mahdollistanut myös paremmin käsittelyinvestoinnit. Kunnan vastuunrajoitus siirtää jätehuollon järjestämisvastuuta kunnalta jätteen haltijoille. Tämä muutos tuottanee sellaisia rakenteellisia muutoksia nykyiseen jätehuoltojärjestelmään, joita lakiehdotuksessa ei ole täysin ennakoitu. Nyt esitettyyn muutokseen tullee vaikuttamaan myös markkinoiden toiminta.

Luonnoksessa on myös esitetty, että kunnan vastuuta koskeva jätelain 42 §:n mukainen poikkeusmenettely muutettaisiin vastaamaan nyt muutettavan 32 §:n mukaista vastuunjakoa. Vastuu tulisi siten koskemaan luonnoksessa esitetyn mukaisesti vain kunnan hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvää jätettä. Kyseinen muutos tulee toteuttaa yhdessä jätelain 32 §:n muutoksen kanssa, jotta lain sisäisen systematiikan logiikka säilyy. Esitetty muutos vähentäisi kunnan tekemien poikkeuspäätösten valmistelua ja niistä aiheutuvaa hallinnollista työtä. Muutoksen seurauksena jälkivalvontaan liittyvät tehtävät saattaisivat kuitenkin lisääntyä.

Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus valtakunnallisena jätehuollon tuottajavastuuta valvovana viranomaisena pitää tärkeänä, että jätelain muutoksen vaikutukset eivät heikentäisi tuottajavastuullisen jätehuollon toimintaa. Tämä koskee erityisesti loppukäyttäjän mahdollisuuksia palauttaa tuottajavastuun alainen jäte maksutta tuottajan järjestämään vastaanottopaikkaan. Merkittävä osa vastaanottopaikoista ja siihen liittyvistä palveluista on ostettu kuntien jätelaitoksilta ja on mahdollista, että ehdotetun jätelain 145 a § rajoittaa tuottajien mahdollisuutta hankkia palveluja kunnilta aikaisempaan tapaan. Tämä saattaa vaikeuttaa tuottajien lakisääteisten velvoitteiden hoitamista erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Eri tuottajavastuusektoreilla tilanne vaihtelee kuitenkin merkittävästi. Suurin riski koskee sähkö-ja elektroniikkalaite- sekä paristo- ja akkujätettä.

Jätehuollon toimivuuden turvaamiseksi olisikin olennaista, että kunta voi tarjota palveluita elinkeinoelämän toimijoille markkinapuutetilanteessa. Kunnan jätehuoltoyhtiöiden toiminnan sopeuttaminen tiukentuviin ulosmyyntirajoihin voisi heikentää kunnan mahdollisuuksia palvelun tarjoamiseen. Markkinaehtoinen toiminta auttaa osaltaan kunnan jätehuoltoyhtiötä ylläpitämään valmiutta palveluun, jonka määrää ja laatua on vaikea muuttuvissa markkinatilanteissa ja olosuhteissa riittävällä varmuudella ennakoida.

Jätehuoltoa valvovaa viranomaista kuormittavat aikaisemman velvollisuuksien noudattamisen valvonnan sijasta yhä enemmän kiistat siitä, kuka saa kerätä ja käsitellä jätettä. Tällaisilla markkinaosuuskilpailuun liittyvillä valituksilla ja kanteluilla ei ole useinkaan suoraa yhteyttä ympäristön tilan vaarantumiseen tai ympäristöön liittyvien säädösten noudattamiseen silloin, kun toimijoilla on luvat ja pätevyyden kyseisen toiminnan harjoittamiseen. Tällaiset kantelut ja valitukset vievät valvovilta viranomaisilta resursseja muiden, ympäristön kannalta tärkeämpien tehtävien hoitamiselta. Valvovan viranomaisen kannalta olisi keskeisempää valvoa sellaisia jätteiden kerääjiä ja käsittelijöitä, joilla ei ole mitään lupia tai edellytyksiä jätteiden asianmukaiseksi käsittelemiseksi, tai jotka vievät jätettä laittomasti ulos maasta.

Jätehuollon valvontaa tekevillä viranomaisilla ei ole parasta mahdollista kokemusta tai pätevyyttä markkinaosuusriitojen ratkaisemiseksi. Siksi Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus pitää tärkeänä, että hallitus seuraa lakimuutoksesta aiheutuvia kilpailutilanteen muutoksista johtuvia eri toimijoiden välisiä ristiriitoja ja kanteluita sekä valituksia. Samassa yhteydessä pitäisimme hyvänä harkita, että selkeiden markkinaristirii-

tojen osalta ratkaisijana toimisi markkinaoikeus, jolloin tarvittavat muutokset ja viittaus jätelakiin tulisi lisätä lakiin oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa (100/2013). Tämä voisi lisätä eri toimijoiden oikeusvarmuutta ja yhdenmukaista valtakunnallista tulkintaa ja vapauttaisi jätehuoltoa valvovien viranomaisten resursseja ympäristön ja jätehuollon palvelutason kannalta keskeisempiin tehtäviin.

Olli Madekivi
Ympäristö- ja luonnonvarat -vastuualueen johtaja

Teemu Virtanen
Johtava tuottajavastuuvalvoja